

EPIDEMIOLOGIA I ASSISTÈNCIA PRIMÀRIA*

E. NAJERA MORRONDO¹, A. SEGURA BENEDICTO², B. VELIMIROVIG³, H. VUORI⁴

INTRODUCCIÓ

Amb aquest article pretenem presentar, de forma resumida, els elements més rellevants de la sessió dedicada per la Societat a la relació entre l'Epidemiologia i l'Assistència Primària. Hem refusat d'intentar una transcripció cronològica per tal d'aconseguir una síntesi més útil. Així, després d'una consideració preliminar sobre què és, d'una banda, l'Epidemiologia i, de l'altra, l'Assistència Primària, passarem a tractar els aspectes de l'organització de la tasca epidemiològica en el context del primer esglaó dels serveis sanitaris.

QUÈ ÉS L'EPIDEMIOLOGIA

L'enfocament que dona l'Epidemiologia als problemes de salut contrasta amb la perspectiva clínica que veu fonamentalment l'individu malalt. Per dir-ho amb un acudit, imaginem-nos que dues persones, un clínic i un epidemiòleg, passen per la vora d'un riu. Enmig del corrent un home demana auxili. El metge clínic es llança a l'aigua sense pensar-s'ho dues vegades, treu de l'aigua l'home en perill i procedeix a reanimar-lo, mentre que l'epidemiòleg contempla l'escena. Poc després, en continuar el camí riu amunt tornen a veure una persona mig ofegada debatent-se contra el corrent. I, novament, el clínic procedeix al salvament. Aquesta situació es repeteix encara unes quantes vegades més i l'epidemiòleg observa la mateixa actitud contemplativa, si bé augmenta el ritme de la marxa cap a l'origen del riu. El seu company clínic, fatigat i sorprès, l'interpel·la.

"Però, podries donar-me un cop de mà! No et sembla?"
—l'epidemiòleg li respon—. "Anem més de presa; vull veure què passa riu amunt perquè hi hagin tantes persones que hi cauen."

Aquesta perspectiva comunitària que diferencia el mètode clínic de l'epidemiològic, té unes conseqüències ben determinades a l'hora de la utilitat de l'Epidemiologia com a disciplina bàsica de la Salut Pública. En efecte, tot admetent que l'Epidemiologia és "l'estudi de la distribució de les malalties i dels factors que hi predisposen, així com dels estats de salut en les comunitats humanes", els seus usos poden resumir-se així:

- serveix per a conèixer i quantificar els problemes de salut de la comunitat;

- serveix per a investigar les relacions entre els factors predisponents i les malalties o els estats de salut, de manera que puguin identificar-se fenòmens modificables pels serveis comunitaris;
- serveix també per a avaluar el rendiment dels programes o activitats dels serveis sanitaris de forma que pugui establir-se la seva efectivitat i la seva eficiència.

Aquestes utilitats fan que l'Epidemiologia esdevingui l'eina bàsica de la planificació sanitària i un instrument adequat per a l'actuació concreta, tot permetent el control immediat de processos epidèmics i tot col·laborant a l'elaboració racional de programes a mig i llarg termini.

L'ASSISTÈNCIA PRIMÀRIA

Com és el cas de l'Epidemiologia, de l'Assistència primària de salut se'n parla molt. La Conferència de l'OMS a Alma Ata el 1978 té bona part de responsabilitat. La crisi econòmica estimula els governs a racionalitzar i optimitzar al màxim els recursos sanitaris. D'altra banda, el sistema sanitari tradicional als països desenvolupats mostra una sèrie de limitacions importants. L'hegemonia de l'hospital i dels serveis de alta complexitat tecnològica i de cost elevat no han aconseguit millorar substancialment la salut de la gent, entesa aquesta com una característica positiva.

Però si molts en parlen, la confusió sobre els continguts de l'assistència primària és molt estesa. D'aquí que valgui la pena recordar el paràgraf tercer de l'apartat n.º 7 de la declaració d'Alma Ata: "Els serveis primaris de Salut han de comprendre, com a mínim: una educació respecte dels problemes de salut que hi ha, així com dels mètodes de prevenció i de lluita que siguin d'aplicació; la promoció de bones condicions d'alimentació i nutrició, un aprovisionament suficient d'aigua sana i les mesures bàsiques de sanejament, la protecció materno-infantil, que inclou els serveis de planificació familiar, la vacunació contra les malalties infeccioses importants, la prevenció i el control de les endèmies locals, el tractament de les malalties i lesions freqüents i l'accés als medicaments essencials."

RELACIÓ ENTRE ASSISTÈNCIA PRIMÀRIA I EPIDEMIOLOGIA

Partint d'aquests supòsits és evident que l'epidemiologia ha d'esdevenir una disciplina bàsica per als serveis d'assistència primària.

El problema és com articular una cosa i l'altra. Des d'un punt de vista conceptual convé que els professionals de l'assistència primària coneguin la perspectiva epidemiològica i tinguin la capacitat d'assimilar per a la seva pràctica quotidiana l'element comunitari. Des de l'òptica pràctica i

* Sessió de la Societat Catalana de Salut Pública organitzada conjuntament amb l'Institut Municipal de la Salut de l'Ajuntament de Barcelona en el context del "2.º Simposio Nacional de Laboratorios e Institutos Municipales de Higiene" el dia 17 de novembre de 1982 al Palau de Congressos de Barcelona.

1. Catedràtic de Medicina Preventiva i Social de la Universitat de Sevilla.

2. President de la Societat Catalana de Salut Pública (redactor d'aquest article.)

3. Cap de la Divisió de Malalties Transmissibles de l'oficina regional europea de l'OMS.

4. Cap de la Divisió d'Atenció Primària de l'oficina regional europea de l'OMS.

organitzativa el camí que cal fer és immens; perquè no es tracta, naturalment, de substituir el metge, la infermera o el treballador social per un epidemiòleg. L'assistència personalitzada i l'atenció individual segueixen essent una finalitat fonamental dels serveis primaris.

En aquests moments, quan no disposem d'uns serveis sanitaris organitzats d'acord amb la filosofia propugnada per l'OMS, el problema és més greu. Tanmateix a Espanya existeixen dues xarxes de recursos humans que atenen extrahospitalàriament els malalts. Són els funcionaris sanitaris locals (metges, farmacèutics, veterinaris i ATS titulars) i els metges de capçalera, pediatres de zona i ATS de l'INSALUD. Qualsevol plantejament de reforma de l'assistència primària ha de considerar, indefectiblement, la reconversió d'aquest capital humà, d'una importància cabdal. Amb totes les seves deficiències (manca de recursos, dificultats de formació continuada, etc.) els funcionaris sanitaris locals són un capital humà que no existeix a d'altres països i que dona una cobertura molt acceptable, des del punt de vista geogràfic, a la població. No obstant això, la reconversió s'haurà de plantejar a partir del disseny d'una política sanitària detallada, que no es limiti als bons propòsits, mentre s'ofega amb els problemes diaris de la gestió dels serveis. Una política que requerirà dosis substancials d'audàcia i de risc. I, naturalment, la possibilitat d'equivocar-se. A més d'aquesta necessitat imperiosa d'uns objectius polítics explícits i del disseny dels programes per assolir-los, hi ha la possibilitat de donar alguns passos sense massa complexitat, que podrien servir per començar a introduir al sistema sanitari alguns elements de l'epidemiologia.

Probablement l'àmbit més susceptible a una acció senzilla sigui el de la vigilància epidemiològica, i, dins d'ella, del que és la vigilància dels problemes de salut aguts que poden ésser controlats amb èxit pels serveis sanitaris. Aquestes són sobretot algunes malalties transmissibles.

No es tracta d'oblidar la importància de les malalties cròniques però tampoc no es pot contraposar l'actuació davant dels problemes crònics i degeneratius a la que cal dur enfront de les infeccions. Perquè no hi ha una disyun-

tiva. En tot cas l'elecció dels problemes que cal afrontar primer, i per tant, la tria de les prioritats per al sistema sanitari no s'haurà de fer segons la categoria etiopatogènica dels processos morbosos sinó, per una banda, segons la importància comunitària que tinguin —mesurada en base a la incidència, gravetat, mortalitat, i les despeses que origina la seva atenció sanitària i el seu cost social— i, per l'altra, les possibilitats d'actuació per controlar-los. Dís-sortadament, els indicadors utilitzats per valorar aquestes característiques són encara poc concrets, però cada vegada disposem de més dades que permeten una aproximació raonable i per tant una presa de decisions com més va més lògica.

És per això de molt interès l'experiència iniciada fa poc temps per la Diputació de Sevilla, amb la creació de llocs de treball d'epidemiòlegs comarcals que serveixen una població d'unes 120.000 persones.

Aquests professionals donen el seu suport tècnic als funcionaris sanitaris locals i, a la vegada, atansen l'estructura sanitària provincial a la població. Naturalment que la utilitat d'aquesta experiència dependrà de la capacitat de les autoritats provincials, en aquest cas, per bastir una xarxa operativa útil.

Aquesta incorporació dels mètodes epidemiològics a l'assistència primària tindrà com a conseqüència la incorporació d'una informació més representativa dels problemes de salut reals de la comunitat, perquè fins ara el coneixement mèdic i sanitari s'ha basat sobretot en l'experiència hospitalària, que és, per la seva pròpia naturalesa, molt parcial. I més quan hi ha la creença, general entre la majoria de sanitaris, que més del 80% dels problemes de salut poden ésser resolts o pal·liats dins l'àmbit de l'atenció primària de salut.

AGRAÏMENTS

Agraïm la col·laboració de: C. AGUILAR (Madrid); J.J. ARISTEGUI (Pamplona); A. MERINO (Madrid); A. RIVAS (Madrid) i E. SPAGNOLO (Barcelona) per la seva participació en el col·loqui.

Ann Med (Barc), 1985, 71: 21-22